

МІКРОПОЛЕ РІВНОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ХУДОЖНЬОГО ПОРІВНЯННЯ

Загальноприйнятим є положення, що функціонально-семантичне поле (далі ФСП) – це певним чином організована система, до складу якої інтегруються гетерогенні за структурою та рівневою приналежністю мовні компоненти [1, с. 494], поєднані на основі спільного значення [3, с. 9].

ФСП характеризується білатеральною природою, тобто представлене як планом змісту, так і планом вираження [2, с. 11]. До складу ФСП інкорпорується інвентар мовних одиниць (план вираження), що поєднуються між собою системними відношеннями, та передають субкатегоріальні варіанти засобами англійської мови (план змісту) [там само]. Конституенти цієї системи пов'язані інваріантним значенням, але ступінь прояву цього значення градуйований, тобто може суттєво відрізнитися від однієї складової до іншої.

Фокус уваги нашого дослідження зосереджено на універсальній семантичній категорії порівняння, яка є одночасно засобом пізнання (оскільки її підгрунття формує когнітивно-семіотична операція порівняння) і відображення об'єктивної дійсності у мовній тканині (засобами *художнього порівняння*), інкорпоруючи процес і результат пізнання дійсності, фіксуючи не лише градуйованість ознаки, яка притаманна певному предмету, а й тотожність або відмінність одного й того ж предмета самому собі у різних просторових або часових зрізах, фактичну або уявну схожість порівнюваних суб'єкта та об'єкта.

Враховуючи різнорідність і різноплановість знакової реалізації художнього порівняння, а також з метою вивчення арсеналу морфологічних, лексичних та синтаксичних засобів, що експлікують художнє порівняння, ми послуговуємось теорією функціонально-семантичного поля, оскільки вона уможлиблює *системність* дослідження різнорівневих мовних одиниць з

семантикою порівняння. Відтак, під ФСП художнього порівняння розуміється система морфологічних, лексичних, словотвірних і синтаксичних мовних засобів, які підпорядковані спільній семантичній функції, що полягає у передачі інформації про якісну ознаку предмета або дії та ступеня її прояву.

У результаті поняттєво-логічної операції зіставлення (чит. когнітивно-семіотичної операції порівняння) порівнюваних суб'єкта та об'єкта встановлюється їх схожість / несхожість або рівність / нерівність за певною ознакою. За аналогією можна встановити два типи порівняльних відношень – відношення схожості / рівності та відношення несхожості/нерівності [4, с. 201], що наголошує на семантичній неоднорідності плану змісту функціонально-семантичного поля порівняння. Відповідно до типу порівняльних відношень, що встановлюються на основі субкатегоріальних значень схожості / несхожості по відношенню до семантичного інваріанту порівняння, ми виділяємо мікрополе рівності і мікрополе нерівності як складові функціонально-семантичного поля художнього порівняння.

Метою статті є вивчення структурно-семантичних особливостей художніх порівнянь, що входять до мікрополя рівності.

До складу мікрополя рівності входять власне порівняльні сполучники *like*, *as*, модально-порівняльні сполучники *as if*, *as though*, іменники зі словотвірним суфіксом зі значенням порівняння (*-ish*, *-y*, *-ly*), іменники з порівняльним показником *like* у своєму складі, дієслова з семою порівняння (*resemble*, *to look like*, *to be like*, *to seem like*), дієслова з порівняльним сполучником *like* (*shape like*), сталі вирази (*in likeness of*) та позитивний ступінь порівняння прикметників, які встановлюють відношення схожості або рівності суб'єкта та об'єкта порівняння за певною ознакою, що становить основу порівняння.

Ядерну зону мікрополя рівності (1596 прикладів (69,06% від загального обсягу художніх порівнянь мікрополя рівності у кількості 2311)) утворюють художні порівняння, які об'єктивуються у поетичному тексті порівняльними конструкціями з порівняльними сполучниками *like* та *as* в їх структурі. Під порівняльною конструкцією ми розуміємо синтаксичну конструкцію, до складу

якої входять порівняльні сполучники або мовні одиниці інших рівнів з компаративною семантикою, що в результаті продукує порівняльний зміст усієї конструкції.

За результатами кількісного аналізу реалізації художніх порівнянь, експлікованих порівняльними конструкціями, було виділено п'ять типів конструкцій, які є характерними для англомовних канадських віршованих текстів: 1) $N_1 + like/as + N_2$; 2) $N_1/Pronoun_1 (PrN)+Adj + like/as + N_2/PrN_2$; 3) $N_1/PrN_1 + V + like/as + N_2/PrN_2$; 4) $N_1/PrN_1 + as + Adj/Adv + as + N_2$; 5) $N_1/PrN_1 + as + Adj + as + Adj + as + N_2/PrN_2$.

Художні порівняння, які експлікуються порівняльною конструкцією $N_1+like/as+N_2$, констатують схожість порівнюваних сутностей без деталізації основи порівняння, наприклад: “*World like molten glass, / whole sky like a lung.*” (H. Rhenisch “Sharing the Mouth of the Wind Among Friends and Consecrants” [9]). Відсутність експлікованої основи для порівняння при зіставленні гетерогенних об'єктів звільняє простір для створення художніх образів уявою читача у процесі декодування змісту художнього порівняння.

Натомість, у випадку вживання художнього порівняння, яке виражається порівняльною конструкцією типу $N_1/PrN_1+Adj+like/as+N_2/PrN_2$, виникають певні когнітивні обмеження, що звужують коло образних інтерпретацій художнього порівняння, оскільки експліцитно виражена основа для порівняння позбавляє читача можливості власного трактування змісту художнього порівняння згідно зі своїм особистим життєвим досвідом, знаннями, вподобаннями та інтересами, змушуючи його сприймати світ під кутом зору автора. У цьому випадку автор не направляє свого читача у певному напрямку інтерпретації свого поетичного доробку, а змушує його сприймати вже готовий продукт, наприклад: “*Thou who madest me so fair, / Strong and buoyant as the air, / Tall and noble as a tree, / With the passions of the sea, / Swift as horse upon my feet, / Fierce as lion in my heat, / Rending, like a wisp of hay*” (F.G. Scott “Samson” [9]). У цьому прикладі автор поетичного твору всебічно і детально характеризує героя текстового світу Самсона, позбавляючи при цьому читача

творчих пошуків та гри уяви у створенні власного образу ліричного героя під час декодування художнього порівняння, проте, з іншого боку, адресат отримує можливість побачити світ очима автора у всіх кольорах та відчуттях.

Художні порівняння об'єктивовані у поетичному тексті порівняльною конструкцією типу $N_1/PrN_1+V+like/as+N_2/PrN_2$ використовуються авторами з метою деталізації способу дії суб'єкта порівняння: “*When you breathe in you'll lift like a balloon*” (M. Atwood “Flying Inside Your Own Body” [7]). Тут основа для порівняння експлікується семантикою дієслівної одиниці *lift*, що конкретизує характер дії суб'єкта порівняння.

Художні порівняння експліковані порівняльною конструкцією $N_1/PrN_1+as+Adj/Adv+as+N_2$ характеризуються стилістичним прийомом висунення, як-от у прикладі з поетичного тексту М. Харріс “Cleaning Cupboards”: “*I wish I were rising like the fish / in your dreams, from some green river, sequined, glittering, / as lissome as snakes among the leaning ferns.*” [9]. Увага адресата художнього порівняння фокусується на якісній характеристиці, яка онтологічно належить двом порівнюваним сутностям, та на однаковому ступені вираженості цієї характеристики в ознаковому просторі кожної з них.

Порівняльна конструкція типу $N_1/PrN_1+as+Adj+as+Adj+as+N_2/PrN_2$, яка вербалізує художнє порівняння у поетичному тексті, подібна за своєю структурою до попередньої, наприклад: “*Magnetic Resonance Imaging / photos as perfect, as cadaverous / as those in the Atlas of Anatomy.*” (R. Charach “MRI” [9]). Проте, на відміну від порівняльної конструкції типу $N_1/PrN_1+as+Adj/Adv+as+N_2$ порівняльна конструкція $N_1/PrN_1+as+Adj+as+Adj+as+N_2/PrN_2$ вказує на рівний ступінь інтенсивності прояву декількох спільних ознак для суб'єкта та об'єкта порівняння.

До групи художніх порівнянь, в яких *ототожнюються* зіставлявані суб'єкт та об'єкт художнього порівняння, відносимо приклади з поетичних творів англійських канадських авторів із показниками порівняльного зв'язку типу *such as; same as; as...as; as...,as...as* у їх складі зі значенням “такий самий, як”. Художні порівняння цієї групи було зафіксовано у кількості 188 одиниць.

Прикладом установлення відношення тотожності між гетерогенними суб'єктом та об'єктом порівняння слугує художнє порівняння з вірша Дж. Дональдсона "Kaleidoscope" "*The pieces are every bit / as skittery as the breeze*" [9], де шматочки кольорових обгортки від цукерок прирівнюються до легкого вітерця на основі здатності до стрімкого руху.

Художні порівняння, суб'єктом та об'єктом зіставлення яких виступають окремі предмети або явища оточуючої дійсності, ми визначаємо як *предметні*. У випадку зіставлення окремих фрагментів дійсності у плані змісту художнього порівняння доцільно диференціювати *порівняння-ситуації*, що вводяться у тканину поетичного твору модально-порівняльними сполучниками *as if, as though*. Цей тип художніх порівнянь становить навколоядерну зону мікрополя рівності.

Порівняння-ситуація на відміну від предметного порівняння характеризується високим рівнем образності, який гарантується його ірреальною природою, що є результатом нерівності порівнюваних сутностей та впливу на семантичну структуру художнього порівняння порівняльних сполучників *as if, as though*, як у прикладі з віршованого тексту Ч. Робертса "Monition": "*And men looked up with startled eyes / And hurried on their way, / As if they had been called, and told / How brief their day*" [9].

Поряд із синтаксичними засобами реалізації порівняння особливий інтерес становлять так звані "приховані" порівняння, під якими ми, слідом за Н.В. Яровою, розуміємо "епітет, що проводить аналогію між суб'єктом і об'єктом порівняння без формального вираження подібності та є формулою, у якій зв'язок між предметами і явищами зображується як безсумнівний для самого читача, а тому не потребує ніяких доказів" [6, с. 43]. Іншими словами, "приховане" порівняння – це компресійне порівняння, виражене прикметником, до складу якого входить експлікований об'єкт порівняння та показник компаративного зв'язку, який за потреби може бути розгорнутий у повну компаративну конструкцію.

До “прихованих” художніх порівнянь ми відносимо такі художні порівняння, у структурі яких функціонують ад’єктивні одиниці з афіксальними формантами зі значенням схожості, а саме такими, як *-ish*, *-like*, *-y/ly* [5, с. 148].

У ході дослідження нами було встановлено, що приховані художні порівняння утворюються двома способами словотвору – шляхом деривації та словоскладання. Відповідно до деривативного способу словотвору ми диференціюємо субстантивні та ад’єктивні деривативи з афіксальними формантами на позначення схожості, які входять до складу прихованих художніх порівнянь. Кількість художніх порівнянь утворених деривативним способом становить 137 прикладів (5,92%).

Субстантивні деривативи представлені в англомовних канадських поетичних текстах чотирма моделями: 1) $N + like = Adj$; 2) $N + y = Adj$; 3) $N + ly = Adj$; 4) $N + ish = Adj$.

Найбільш характерною моделлю “прихованого” художнього порівняння для англомовної канадської поезії є $N + like = Adj$. Особливістю таких прихованих художніх порівнянь є їх миттєва (за потреби) конвертованість у художні порівняння, які представлені порівняльними конструкціями. Приховане художнє порівняння з поетичного тексту англоканадської поетеси І.В. Кроуфорд “Malcolm’s Katie: A Love Story” [9]: “*Max / ... / Was happy, **boy-like**, thinking much of Kate,*” з опорою на особистий емоційний досвід читача без ускладнень трансформується у структурно повну порівняльну конструкцію “*Max was happy like a boy thinking much of Kate*”.

Художні порівняння, до складу яких входять прикметники з компаративним значенням, які утворені за моделлю $N + y = Adj$, демонструють високий ступінь прояву експлікованої ними ознаки у суб’єкта порівняння, наприклад: “*After a morning of rain, curtains of fresh water fall from **mossy** slopes above.*” (L. Choyse “Blue Beach” [11, с. 12]). Компаративний потенціал аналізованої ад’єктивної одиниці, що входить у художнє порівняння, знаходить своє підтвердження у словниковій дефініції (пор.: *mossy – resembling moss* [13]).

Поодинокими є випадки вживання прихованих художніх порівнянь із компаративними прикметниками, що утворені шляхом додаванням афіксу *-ly* до іменникової основи ($N + ly = Adj$). Субстантиви такого типу здатні формувати як узуальні художні порівняння, як-от, наприклад, у віршованому творі Л. Чойса “The Necropolis, Glasgow”: “*Soiled hands around an amber glass, / as the sweet sickly smell of a coal fire / reminds him of one comforting thought.*” [11, с. 38], так і створювати оказіональні способи вживання компаративного прикметника у структурі художнього порівняння: “*Since I'm Island-born home's as precise / as if a mumbly old carpenter*” (M. Acorn “The Island” [9]). Утворена автором ад’єктивна одиниця на позначення схожості походить від іменника *tumble* зі значенням *бурмотіння*, де у разі додавання суфікса *-(l)y* підкреслюється високий ступінь вираженості конкретної ознаки в образі суб’єкта порівняння. Зазвичай люди похилого віку (*old*) схильні до повсякчасного бурмотіння (*tumble*) і незадоволення всім навкруги. Саме ця ознака слугувала основою для створення другої частини порівняння “*a mumbly old carpenter*”, яку слід читати як “*a carpenter tumbles as all old people usually do*”.

Компаративні прикметники, утворені шляхом додавання ад’єктивного суфікса *-ish* до іменникової основи, об’єктивують існування певної ознаки у суб’єкта порівняння спільної з об’єктом порівняння, але ступінь її вираженості незначний. Більш того, художні порівняння саме з такими прикметниками у своєму складі можуть надавати негативного забарвлення суб’єкту порівняння [5, с. 144]. Цей клас порівняльних прикметників будується за наступним зразком: $N + ish = Adj$ (“*He wandered into the market / With pipes and goatish hoof; (goatish – “resembling a goat,” especially “stinking” or “lustful” [14]; goatish = like a goat) /.../ And back of the elfin music, / The burlesque, clownish play,*” (clownish – “look or behave rather like a clown” [12, p. 506]; clownish = like a clown) (W.W. Campbell “Pan the Fallen”) [9].

Ад’єктивні деривати, що об’єктивують художні порівняння у поетичному тексті, утворюються за схемою $Adj + ish = Adj$, наприклад: “*he peers into the dim light inside the car, / thick glasses, reddish face, / tilts his head at my wife*”

(L. Choyce "The Perfect Advice" [11, с. 45]). Наголошення потребує той факт, що до цієї групи належать виключно прикметники на позначення кольору. Зокрема, червоного, який є знаковим для канадської культури і входить до числа кольорів державного прапора, оскільки символізує людські жертви, які країна заплатила за участь у світових війнах [8].

Словоскладання також відіграє значну роль у формуванні прихованих художніх порівнянь. За результатами опрацювання ілюстративного матеріалу дослідження нами було виокремлено шість словотворчих моделей, за якими утворюються компаративні прикметники, що репрезентують приховані художні порівняння у поетичному тексті:

1) *N + Participle II = Adj*, наприклад: "*those toffee-coloured Buicks*" (B. Dempster "The Dead are Watching Us" [9]); "*A velvet-footed, cedar-scented breeze*" (A. Sullivan "Brébeuf and Lalemant" [10, с. 289]).

2) *N + Adj = Adj*, наприклад: "*a snow-white doe*" (I.V. Crawford "The Dark Stag" [9]); "*By rain-clear rum*" (G.E. Clarke "Bee's Wings" [9]);

3) *Adj + N = Adj*, наприклад: "*Tell us thy dream, O thou silvery star, / Bird with the white-flame wing*" (A.D. Watson "The Comet" [10, с. 232]);

4) *N + N = Adj*, наприклад: "*apple-bite smile*" (B. Demster "Colours" [9]);

5) *Adj + Adj = Adj*, наприклад: "*rhythmic and Zapotecan-proud classic women / dance*" (E. Birney "Sestina For The Ladies Of Tehuántepec" [9]), "*And then came fog, / By noon, blind-white, / And in the night / Black-thick ...*" (Ch. Roberts "The Iceberg" [9]);

6) *Adj + Participle II = Adj*, наприклад: "*who stare glassy-eyed at the video lottery machines / in smoky bars at 8 pm*" (L. Choyce "Best Minds" [9]).

Окрему групу складають приклади художніх порівнянь з показником порівняльного зв'язку між суб'єктом та об'єктом порівняння у вигляді словосполучень типу *the colour of, the smell of*, які знаходяться на віддаленій периферії функціонально-семантичного поля порівняння: "*A blackberry is / the colour of a painful / bruise on the upper arm,*" (S. Bolster "Many Have Written

Poems About Blackberries” [9]), “*Then you appear as my lover / smelling of clove, mint and coriander*” (A. Cooper “Horus of my Heart” [9]).

Отже, мікрополе рівності є структурним елементом утворення більш високого рівня – функціонально-семантичного поля порівняння. До ядерної зони мікрополя рівності ФСП художнього порівняння належить корпус порівняльних конструкцій на позначення схожості з показниками порівняльного зв’язку *as, like*, відсоткова частка яких становить 69,06% (1596 художніх порівнянь). Навколоядерна зона представлена художніми порівняннями, які актуалізовані порівняльними конструкціями з порівняльними сполучниками *as if, as though*, що становлять 11,42% (264 художні порівняння). На близькій периферії розташовуються художні порівняння, об’єктивовані порівняльними конструкціями на позначення тотожності ознак порівнюваних сутностей, які вводяться у поетичний текст порівняльними сполучниками *as ... as, such as*. Кількість таких художніх порівнянь налічує 188 випадків вживання (8,13%). Порівняльні конструкції, утворені афіксальним способом словотвору, нараховують 137 художніх порівнянь або 5,92% від загальної кількості прикладів мікрополя рівності. Кількість художніх порівнянь, що виражаються лексичними одиницями з семою “порівняння” у їх семантичній структурі, складає 71 приклад (3,07%). У центральній периферії, що є буферною зоною між близьким та віддаленим її секторами, знаходимо порівняльні конструкції, утворені шляхом словоскладання у кількості 49 художніх порівнянь (2,12%). На віддаленій периферії знаходяться лексичні одиниці зі значенням віддаленої схожості, кількісний показник яких дорівнює 6 художнім порівнянням (0,25%).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондарко А. В. О грамматике функционально-семантических полей / Александр Владимирович Бондарко // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. – М. : Наука, 1984. – Т. 43. – № 6. – С. 492–503.
2. Бондарко А. В. Теория функциональной грамматики / Александр Владимирович Бондарко. – Л. : Наука, 1987. – 349 с.

3. Гулыга Е. В. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Е. В. Гулыга, Е. И. Шендельс. – М. : Просвещение, 1969. – 184 с.

4. Функционально-семантические и словообразовательные поля в лингвистике / [научн. ред. Ю. Н. Власова, Ю. В. Дашко]. – Ростов н/Д : Изд-во Ростов. гос. пед. ун-та, 1998. – 360 с.

5. Харитончик З. А. Лексикология английского языка : [учеб. пособие] / З. А. Харитончик. – Мн. : Выш. шк., 1992. – 229 с.

6. Ярова Н. В. Компаративні блоки у сучасній американській поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Ярова Наталя Володимирівна. – К., 2003. – 192 с.

7. Atwood M. “Flying Inside Your Own Body” [Electronic resource] / M. Atwood. – The resource is available: http://www.poetrysoup.com/famous/poem/2667/flying_inside_your_own_body

8. Canada Flag [Electronic resource]. – The resource is available: <http://canadaflag.facts.co/canadianflagof/canadaflag.php>

9. Canadian Poetry Online [Electronic resource]. – The resource is available: http://www.library.utoronto.ca/canpoetry/index_poet.htm.

10. Canadian Poets / [ed. J. W. Garvin]. – Toronto, Canada : McClelland, Goodchild & Stewart, Publishers, 1916. – 472 p.

11. Choyce L. Caution to the Wind [Electronic resource] / L. Choyce. – The resource is available: <http://www.lesleychoyce.com/>

12. Collins Dictionary and Thesaurus / [edit. director Diana Treffry]. – Glasgow: Harper Collins Publishers, 2000. – 1398 p.

13. Dictionary [Electronic resource]. – The resource is available: <http://dictionary.reference.com/>

14. Online Etymology Dictionary [Electronic resource]. – The resource is available: <http://www.etymonline.com>